

МІСЦЕ МОЛОДІЖНИХ СУБКУЛЬТУР В ІЄРАРХІЇ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МОЛОДІ

Розглядаючи проблему ціннісних орієнтацій молоді, слід вирішити, що являє собою молодь і чим вона відрізняється від інших суспільних груп, проаналізувати особливості, властиві молодому віку і закономірності засвоєння молодого людиною норм, цінностей та установок суспільства, вплив на неї різноманітних організованих і неорганізованих груп та рухів.

“Молодь – покоління людей, що проходять стадію соціалізації, що засвоюють, а в більш дорослий вік вже засвоїла, освітні, професійні, культурні й інші соціальні функції; залежно від конкретних історичних умов вікові критерії молоді можуть коливатися від 16 до 30 років” – таке визначення поняття “молоді” дав В. Т. Лисовский в 1968 р.:

Трохи згодом, більш повне визначення було дано І. С. Коном: “Молодь – це соціально-демографічна група, що виділяється на основі сукупності вікових характеристик, особливостей соціального стану й обумовлених тими чи іншими соціально-психологічними властивостями”.

Сучасні вчені визначають молодь як соціально-демографічну групу суспільства, яку відокремлюють на основі сукупності характеристик та особливостей соціального стану, обумовлених тими чи іншими соціально-психологічними властивостями, що визначаються рівнем соціально-економічного, культурного розвитку, а також особливостями соціалізації в суспільстві.

У віковій психології молодість визначають як період формування стійкої системи цінностей, становлення самосвідомості, формування соціального статусу особистості. Свідомість підлітка має особливу здатність сприймати, переробляти й засвоювати величезний потік інформації. Саме у цей період розвиваються і критичність мислення, і прагнення давати власну оцінку різним явищам, і пошук аргументації, і оригінальне мислення. Звідси і дивна суміш суперечливих якостей і рис в поведінці молоді: прагнення до самоідентифікації й відокремлення, конформізм і негативізм, наслідування й заперечення загальноприйнятих норм, прагнення до спілкування й відчуженість від зовнішнього світу.

Молодість – це часовий відрізок, коли людина повинна сама будувати свою долю, знайти єдино вірний, життєвий шлях, що дозволить максимально реалізувати свої здібності та таланти. Це й болісний процес самопізнання, знаходження власного “Я”, процес визначення меж своїх реальних можливостей, самоствердження в суспільстві. Паралельно з цим, молода людина формує власне поняття про навколишній світ, систематизує ціннісні орієнтації, політичні, моральні, естетичні

погляди. В умовах дефіциту життєвого досвіду перед нею стоїть необхідність прийняття низки важливих рішень: вибір професії, вибір супутника життя, вибір друзів, і т. ін. Кожне з цих рішень у значній мірі впливає на майбутнє життя.

В період формування особистості та становлення світогляду, виборі життєвого шляху молоді люди, часто не знаходять підтримки і схвалення в родині чи суспільстві, тому йдуть в інший світ, неофіційний і неформальний. Там вони створюють свою систему цінностей, свої норми та правила. Вони починають ділити оточуючих на «своїх» і «чужих».

За визначенням Вікіпедії, субкультури є частиною культури суспільства, що відрізняється своєю поведінкою від більшості. Юрій Григорович Волков під терміном молодіжна субкультура, розуміє систему цінностей, установок способів поведінки і життєвих стилів певної соціальної групи. Інші вчені під молодіжною субкультурою розуміють культуру певного молодого покоління, яке володіє загальними стилем життя, поведінки, групових норм та правил, цінностей та переконань.

В період переходу із дитинства в доросле життя виникає дуже багато проблем та складностей, подолати які не завжди під силу молодим людям. Їм необхідна група ровесників з тими ж проблемами, цінностями та ідеалами, необхідна молодіжна субкультура, яка акумулює в собі досвід вирішення всіх життєвих проблем, накопичений багатьма поколіннями молоді. Отож, молодіжна субкультура - це культура, створена молодими людьми для себе; це культура, націлена на включення молодих людей в суспільство; це - часткова культурна підсистема усередині системи «офіційної», базової культури суспільства, що визначає стиль життя, ціннісну ієрархію і менталітет її носіїв.

Слід звернути увагу на парадокс молодіжних субкультур: з одного боку вони культивують протест проти суспільства дорослих, його цінностей і авторитетів, а з іншого – покликані сприяти адаптації молоді до цього дорослого суспільства.

Зупинимось на причинах виникнення молодіжних субкультур. Серед найголовніших, на думку вчених, виділяють наступні: виклик суспільству, протест проти його норм та правил; виклик родині, несприйняття нею цінностей та потреб молоді людини; небажання бути як усі, намагання виділитися серед інших, потреба звернути на себе увагу; бажання затвердитися в новому середовищі однолітків; відсутність розвиненої сфери організації дозвілля для молоді в країні; копіювання західних течій, «вестернізація» культури; релігійні та ідейні переконання; данина моді; відсутність чіткої мети в житті; вплив на молодь кримінальних структур; вікові захоплення молоді.

Серед соціальних причин виникнення молодіжної субкультури, на думку багатьох вчених, найбільш важливими є такі: збільшення доходів середнього класу

молодіжного суспільства, поява нових засобів звукозапису і розповсюдження музичної продукції, зростання науково-технічного прогресу.

Виділимо основні риси молодіжних субкультур:

- вони є соціальним угрупованням, кожен представник якого сам зараховує себе до нього; члени такого угруповання можуть формувати як групи безпосереднього контакту (компанії, об'єднання, тусовки), так і групи віртуального спілкування;

- входження молодої людини в ту або іншу молодіжну субкультуру означає ухвалення нею і прийняття її норм, цінностей, світосприйняття, манер, стилю життя, а також зовнішніх атрибутів приналежності до даної субкультури (зачіски, одягу, прикрас, жаргону);

- як правило, молодіжна субкультура виникає навколо єдиного харизматичного символу чи літератури, якогось «центру», виразника тих або інших пристрастей до музичних стилів, способу життя, або відношення до певних соціальних явищ;

- їй притаманна "вестернізація" (американізація) культурних потреб і інтересів;

- відсутність етнокультурної самоідентифікації;

- має переважно відпочинково-рекреативну спрямованість;

- пріоритетними є споживацькі орієнтації, що проявляються як в соціокультурному, так і в інших сферах життя;

- їй притаманний активний процес залучення нових членів;

- значущі для тієї або іншої молодіжної субкультури ідеї і цінності отримують зовнішній вираз в обов'язковій для її членів символіці і атрибутиці.

Особливістю української молодіжної субкультури є те, що вона орієнтована або на проведення відпочинку, або на передачу і поширення інформації.

Існує багато різних класифікацій молодіжних субкультур - за соціально-правовими ознаками, за спрямованістю інтересів, за причетністю до тієї чи іншої групи і т. ін., але, на мою думку, більш повною є класифікація молодіжних субкультур Анастасії Вірної. За її визначенням, їх можна розділити на групи, що:

- пов'язані з музикою. Це і музичні фанати, і послідовники культури музичних стилів: рокери, металісти, панки, готи, репери, транскультурні напрямки.

- мають інший світогляд та спосіб життя: готи, хіпі, індіаністи, панки, растамани.

- пов'язані зі спортом: спортивні фанати, ролери, скейтери, стріт – байкери, байкери.

- пов'язані з зануренням в іншу реальність: ролевики, толкієністи, геймери.

- пов'язані з комп'ютерними технологіями: хакери, юзери, геймери.

- вороже чи асоціально налаштовані групи: панки, скінхеди, гопники, любери, нацисти. Періодично - футбольні фанати та металісти.

- релігійні об'єднання: сатаністи, секти, кришнаїти, індіаністи.

- групи сучасного мистецтва: граффітчики, брейк-дансери, просучасні художники, скульптори, музичні групи та ін.

- еліта: мажори, рейвери.

- антикварні субкультури: бітники, роккабільщики.

- субкультура мас або контркультура: гопники, реднеки.

- соціально-активні: товариства захисту історії та оточуючого

Оскільки молодь, живе в загальному соціально-культурному просторі, криза суспільства і його основних інститутів не могла не відобразитися на змісті й спрямованості молодіжної субкультури. Адже, яке суспільство – така й молодь, отже, і молодіжна субкультура.

Криза інституту родини й сімейного виховання, придушення та несприймання індивідуальності й ініціативності молоді людини, як з боку батьків, так і педагогів, всіх представників „дорослого” світу, призводить, з одного боку, до соціального й культурного інфантилізму, а з іншого – до прагматизму й соціальної неадаптованості молоді, до проявів протиправного або, навіть, екстремістського характеру. Агресивний стиль виховання породжує агресивну молодь.

Молодіжна субкультура виступає кривим дзеркалом дорослого світу речей, відносин і цінностей. Сподіватись на ефективну культурну самореалізацію молоді у хворому суспільстві не доводиться, тим більше що й культурний рівень інших вікових і соціально-демографічних категорій населення України має тенденцію до зниження. Відбувається процес дегуманізації й деморалізації в мистецтві, що призводить до деформації й руйнування образу людини. Сцени насильства та жорстокості в кінематографі, театрі, рок-музиці, літературі, образотворчому мистецтві суперечать народній моральності й негативно впливають на молодіжну аудиторію.

Молоді «неформали» своєю активністю постійно випробовують дорослих на мудрість, витримку та вміння мислити нешаблонно. Для вирішення проблеми молодіжних субкультур слід допомагати молоді, що прагне, в будь-який спосіб, проявити свою громадянську позицію, заявити про власну думку, потрібно вивчати їхню діяльність, йти на контакт з ними.

Письменник і публіцист Леонід Жуховіцький пропонує наступні моделі ставлення до «неформалів»:

1. Не відноситися ніяк, просто сприймати їх як факт, спокійно і з розумінням. 2. Більш трудомісткою, але і продуктивнішою моделлю є заохочення і стимулювання їх творчого початку, виділення хоча б скромних коштів на організацію

всіляких оглядів, конкурсів, фестивалів та інших заходів. 3. Уважно ставитись до «неформалів», вважаючи їх датчиками епохи і вивчаючи їх свідчення та сигнали.

Вкрай небезпечною є участь молоді у всіляких екстремістських об'єднаннях. Найбільш результативним напрямом роботи з молодими людьми, що беруть участь в подібного роду об'єднаннях, на думку вчених, є акцептована робота. Серед її основних положень виділяють такі: 1. необхідність пропозиції і забезпечення соціального простору (надання приміщень, в яких неформали могли б зустрічатися і проводити вільний час); 2. ухвалення об'єднання як важливої соціальної групи; 3. спільна робота при обопільній довірі і визнанні (при цьому не слід нав'язувати молоді власні думки і уявлення; спілкування має збуджувати сумніви в неформалах стосовно їх поглядів, переконань та дій).

Акцептована робота - це частина комплексної соціально-педагогічної діяльності, що спрямована на відвернення молодих людей від участі в екстремістських об'єднаннях та акціях. Така діяльність неможлива без спільної роботи спеціальних соціально-педагогічних служб, медичних та правових установ, органів внутрішніх справ та ін.

Для сприяння зниженню участі молодих людей в неформальних екстремістських об'єднаннях, на думку фахівців, слід: 1. створювати умови для успішної інтеграції молоді в суспільство та полегшення процесу адаптації в ньому; 2. сприяти отриманню першої професійної освіти, подальшому підвищенню рівня кваліфікації молоді; 3. допомагати молодим сім'ям в створенні гідних умов для побудови сімейного життя; 4. проводити роботу з молодими іноземцями, дітьми переселенців для подолання ворожого ставлення до однолітків з інших країн; 5. працювати над реалізацією програм, спрямованих на забезпечення зайнятості молодих людей у вільний час.

Щоб успішно вирішувати проблеми неформальних екстремістських об'єднань молоді, необхідно постійно проводити теоретичні і практичні дослідження в рамках цілісної державної програми для відстежування динаміки ситуації та вчасного реагування на її прояви.

Дослідження пов'язані з проблемами молоді та молодіжних субкультур не втрачають своєї актуальності. Вони необхідні для вирішення тієї кризи, що переживає сьогодні Україна. А взаємозв'язок таких аспектів, як проблеми молоді, молодіжна субкультура й молодіжна агресивність є очевидним. Тільки послідовний підхід до вивчення соціально-культурних джерел поведінки, що відхиляється від норми, ретельні й систематичні дослідження в цій сфері, проведення соціальної роботи з молоддю, можуть допомогти зрозуміти причини конфлікту поколінь, що мають місце в нашому суспільстві. Необхідно зрозуміти суть молодіжних проблем,

відмовитись від безумовного осуду та несприйняття того, що несе із собою молодіжна субкультура, уважно, помірковано та диференційовано підходити до явищ життя сучасної молоді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Молодіжні субкультури - Часопис І №38
2. Disjuncture and Difference in the Global Economy
3. Молодіжні субкультури
4. <http://margenta.ru/zabriski/luks.htm>
5. Волков Ю. Г., Добренев В. И., Кадария Ф. Д., Савченко И. П., Шаповалов В. А. Социология молодежи: Учебное пособие / под ред. проф Ю. Г. Волкова. – Ростов-н /Д.: Феникс, 2001.
6. Головатый Н. Ф. Социология молодежи: Курс лекций. – К., 1999.
7. Головенько В. А. Український молодіжний рух у ХХ столітті. – К., 1997.
8. Кравченко А. И. Социология: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. – М. Издательский центр "Академия", 2002.
9. Павловский В. В. Ювентология: проект интегративной науки о молодежи. – М.: Академический Проект, 2001.
10. Про становище молоді в Україні. Щорічна доповідь президента України Кабінету Міністрів та Верховній Раді України.